

ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ МИНУЛОГО ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Зацікавлення трагічною й, водночас, героїчною долею предків обумовило не лише обрання автором фаху військового історика, але і його участь у русі з відродження козацьких традицій. Тривале наукове дослідження надбання козацької доби сприяло й опануванню певних навичок і вмінь козацького бойового мистецтва, що дозволило як на науковому, так і на спортивно-мистецькому рівнях засвідчити непересічність військово-козацької спадщини та залучити до її вивчення небайдужу молодь. Поряд із цим, намагання неупереджено проаналізувати не лише козацьку спільноту, але й життя окремих історичних особистостей сприяли кращому розумінню сутності історії. Все це свідчить про те, що в процесі пізнання минулого можна змінювати й удосконалювати як себе самого, так і своє оточення.

Ключові слова: історія, рід, минуле, козацька спадщина, бойове мистецтво, ідентичність, уявлені спільноти, пізнання, універсалізм, самореалізація.

У будь-якій родині виховання дитини супроводжується ознайомленням з долею предків і досвідом старших поколінь. При цьому увагу дитини, як правило, привертають постаті пращурів, що не лише вирізняються якимись характерними рисами чи своєрідним життєвим шляхом, але й змальовуються старшими дещо ідеалізовано. За таких умов і відбувається первинне ознайомлення особистості з минулим свого роду й свого народу. Інакше кажучи, так починається пізнання минувшини або первинної історії.

Зрозуміло, що в подальшому житті переважна більшість людей, обмежившись мінімальним обсягом знань про минуле, намагається реалізувати себе в різноманітних царинах буття, не пов'язаних з науково-історичною тематикою, але є й такі, котрі продовжують торувати шлях до глибинних історичних знань.

Так було й у моєму дитинстві, коли цікаві, іноді міфологізовані перекази про героїчні й водночас трагічні долі предків-воїнів (три покоління

чоловіків по батьківській лінії: дід, прадід та прапрадід – не дожили до 40 років) захопили дитячу уяву¹. Завдяки цьому формувалося не лише відчуття поваги до свого роду й відповідальність за свої вчинки перед пам'яттю предків, але й прагнення глибше пізнати історичні контексти їхнього життя й діяльності. Вагомим був і певний стиль відносин у родині (поведінка й особистий приклад батька, зокрема, його вольова вдача, підкріплена ініціативністю та нескореністю) та своєрідна архаїка побуту в хаті прабабусі (тут пройшли перші роки життя). Все це, разом із особистісним прагненням як до своєрідного «волютаризму» (потят до певної самодіяльності), так і до гуманітарних дисциплін, а також із сприятливими обставинами життя, обумовило виникнення та поступове посилення інтересу до військово-історичної проблематики (зокрема, козацької).

Варто відразу наголосити й на тому, що завдяки зацікавленню трагічною долею пращурів-воїнів відбулося не лише визначення, умовно кажучи, певних науково-історичних інтересів, але й сформувалось усвідомлення приналежності до багато в чому уявної військово-козацької спільноти. Формування цього усвідомлення можна вважати одним з партикулярних прикладів, які підтверджують концепцію Бенедикта Андерсона щодо виникнення та розвитку уявлених спільнот².

Окремо зверну увагу й на те, що, окрім глобальних процесів формування уявлених спільнот, я на власному досвіді пересвідчився й у тому, що існує ще й «уявлення спільноти» на первинному рівні (як у родинному середовищі, так і в межах громади³), котре виникає не лише завдяки певним припущенням та логічним поясненням, але й шляхом пригадування певних цінностей чи зв'язків. *Отже, зацікавлення минулим свого роду та своєї верстви, підсилене цілеспрямованим пізнанням історії (як у межах шкільної програми, так і завдяки доступній військово-історичній літературі), спричинило формування й усвідомлення приналежності до певної етнокультурної спільноти.*

Іншими словами, моя етнічна самоідентифікація відбулася завдяки визначенню та усвідомленню своєї приналежності до роду, що колись належав до певного стану, а на цій основі й до певної етнічної спіль-

¹ В. Задунайський. Дещо про моє козакування // *Спогади про молодіжний козацько-просвітницький рух на Донеччині* / вступ, ред., упоряд. та ком. В. Задунайського. Донецьк 2010, с. 10.

² Б. Андерсон. *Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму* / пер. з англ. В. Морозов. 2-е вид. Київ 2001, с. 22-24.

³ В. Задунайський. *Дещо про моє козакування*, с. 11-13.

ноти. Тут варто підкреслити, що цей процес співвідносився з одним із основних принципів наукового пізнання: від конкретного – до узагальненого (індукція).

Слід звернути увагу й на те, що згаданий принцип став базисним і для мого майбутнього науково-історичного зростання, зміст і пріоритети якого так само формувалися й розвивалися через актуалізацію особистої зацікавленості в пізнанні родинної історії та минулого відповідної спільноти, що обумовило прагнення до глибшого розуміння загальних тенденцій і засад історичного розвитку. Наслідком таких обставин стало обрання шляху історика (якщо бути точним, то військового історика, хоча тоді такої спеціалізації ще не існувало), однак реальне усвідомлення потреби присвятити своє життя історичній науці сформувалося пізніше й залежало від цілого ряду додаткових факторів.

Одним з таких факторів було подолання радянських ідеологічних настанов, вплив яких більше відчували ті молоді люди, котрі після звичайної школи (тут відповідна агітація відбувалася не лише під час викладання історії чи суспільствознавства, а й завдяки «жовтенькам», «піонерам» та «комсомолу») потрапляли на історичні факультети, де, окрім трирічного курсу історії КПРС та марксистсько-ленінських методологічних передумов викладання будь-якого предмету чи написання будь-якого реферату (а тим більше студентської наукової роботи), велася постійна комсомольсько-партійна пропаганда. Доповнювався цей вплив реаліями радянського повсякдення, а для більшості молодих чоловіків ще й відповідною обробкою свідомості під час обов'язкової строкової служби у збройних силах. Утім, у роки так званої «перебудови», на які припали початок мого навчання в університеті та військова служба, розуміння штучного характеру ідеологічних нашарувань ставало дедалі виразнішим⁴.

Зрозуміло, що кожен переживав події того часу по-своєму. Для мене найважливішим фактом, який стимулював інтерес до науково-історичної діяльності, стало оприлюднення у ЗМІ взимку 1988–1989 рр. інформації про реабілітацію політичних діячів, які були злочинно репресовані у 30-х рр. ХХ ст.⁵ Ця інформація повністю суперечила тій, яку ми отримали під час вивчення курсу історії КПРС на історичному факультеті університету, що засвідчило свідому фальсифікацію минулого радянськими істориками згідно з пріоритетами компартійного керівництва

⁴ В. Задунайський. *Дещо про моє козакування*, с. 20.

⁵ Задунайський В. *Дещо про моє козакування*, с. 21; його ж: *Молодіжний козацько-просвітницький рух на Донеччині (1984–2009 рр.)*. Донецьк 2011, с. 37–38.

СРСР. Поряд із цим, постало й питання неупередженого розуміння історичних реалій, але відповідь на нього тоді залишилася неповною.

Відтак першорядного значення набуло переосмислення історичних подій найскладніших періодів вітчизняної історії, а насамперед тих, які вплинули на долю моєї родини. Серед них, на мою думку, одне з визначальних місць займали трагічні події революційної доби 1917–1921 рр. Саме тому, навчаючись на 4-5 курсах історичного факультету (вже після повернення з військової служби) та в аспірантурі, яка вперше відкрилася при кафедрі історії України в Донецькому державному університеті восени 1991 р., я обрав як головну тему наукового дослідження історію військових формувань Української Центральної Ради та Директорії Української Народної Республіки. Головну увагу було приділено Збройним Силам УНР (така була й офіційна тема кандидатської дисертації, захищеної на початку 1995 р.⁶). Тема розроблялася в контексті виявлення та поширення невідомої науковому загалу інформації про українське військове будівництво революційної доби. За таких обставин превалювало дослідження окремих структур і системних елементів, що в сукупності творили повноцінну систему збройних сил. Дуже важливим було й усвідомлення потреби подати правдиву інформацію про трагічні часи українського національно-державного відродження, які я колись вивчав за сфальшованими радянськими підручниками, де писалося про «зрадливість українських буржуазних націоналістів, петлюрівців, махновців, Центральної Ради, Директорії тощо». Зазначені підходи й зміст мого дослідження відповідали тогочасним тенденціям становлення вітчизняної історіографії.

Для мене такий вибір теми наукового дослідження мав характер певного морального обов'язку, який я мусив виконати з огляду на особисті зацікавлення й тогочасні потреби розвитку України. А це було можливо лише завдяки розшукові й оприлюдненню значної кількості документів та історичних фактів революційної доби, невідомих на той час не лише пересічному українцеві, але й науковому загалові. Згадані пріоритети, втім, не дали мені змоги приділити увагу окремим історичним персонажам і соціальним колективам малого та середнього масштабу.

Якщо визначити наслідки цієї дослідницької діяльності для особистого наукового зростання, то я зміг збагатити свої науково-пізнавальні навички й здобути важливий досвід успішного вирішення поставлених завдань, а головне – усвідомити закономірності українського військового будівництва під час революційних потрясень 1917–1920-х рр. як

⁶ В. Задунайський. *Збройні Сили УНР (1917–1920 рр.)*. Автореф. дис. канд. іст. наук / Донецький державний університет. Донецьк 1995, 23 с.

невід'ємну складову творення будь-якої державної системи в постімперську добу. *Інакше кажучи, на українському матеріалі було підтверджено універсальний принцип військового будівництва в державних утвореннях новітніх часів.*

Окремо хотів би наголосити на тому, що згадані підходи й пріоритети мого дослідження відрізнялися від класового принципу пізнання історії, притаманного радянській історіографії. Це було пов'язане з тим, що я намагався змінити підмурівки методологічної бази, а отже, й зрозуміти сенс історичного розвитку. В той час для мене чи не найголовнішим змістом історії України був процес націєтворення, одним з основних проявів якого було державотворення як зовнішній прояв суспільного життя. За таких умов дослідження військового будівництва цілком відповідало моїм тогочасним пріоритетам у виявленні сенсу вітчизняної історії.

Отже, робота над кандидатською дисертацією виявилась важливим етапом у моєму як науковому, так і особистісному зростанні та розвитку. А завершення цієї праці, що мала характер певної місії, відкривало шлях не лише до нових пріоритетів наукового й особистого вдосконалення, а й до зрілішої та усвідомленішої соціокультурної самореалізації.

Остання теза потребує певного пояснення. Річ у тому, що ще на початку студентських років я брав участь у створенні та розвитку своєрідного козацького руху (спочатку у вигляді земляцтва та молодіжного культурно-просвітницького товариства, а згодом у вигляді громадських утворень: козацького та спортивно-козацького), участь у якому стала невід'ємною складовою мого життя⁷. За таких обставин дедалі важливішим ставало прагнення поєднати всі аспекти мого існування: повсякденне життя, козацько-громадську та спортивно-козацьку діяльність, викладацьку й науково-дослідницьку роботу (до захисту кандидатської дисертації остання дещо дисонувала з іншими складовими мого буття), щоб відчути комплексність і змістовність життя, пов'язаного з обраною ще замолоду військово-козацькою тематикою.

Усе це й обумовило обрання для подальшого наукового дослідження досить своєрідної військово-козацької тематики. Йдеться про військові традиції українських козаків у кінці XIX – на початку XX ст. та їх відродження в новітню добу (такою стала й тема моєї докторської дисертації, захищеної в 2007 р.)⁸.

⁷ В. Задунайський. *Дещо про моє козакування*, с. 11, 24-25, 46.

⁸ В. Задунайський. *Військові традиції українських козаків у кінці XIX – на початку XX ст. та їх відродження в новітню добу*. Автореф. дис. докт. іст. наук / Донецький національний університет. Донецьк 2007, 38 с.

Чому було вирішено зосередитися саме на військових традиціях українських козаків наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.? Чому передбачалося розглянути спроби відродження цих традицій за новітніх часів?

Для мене відповідь на ці питання досить проста й логічна: хотілося нарешті здійснити комплексне наукове дослідження як самого підмурівку військово-козацької спадщини, так і змісту неодноразових, багато в чому невдалих спроб його відродження за новітніх часів. Тут науково-дослідницький інтерес переплітався з потребою актуалізувати родинну спадщину та прагненням посприяти сучасним спробам козацького відродження.

Окремо слід зупинитися й на тому, що під час реалізації цього наукового проекту відбулося переосмислення змісту й пріоритетів власного наукового світогляду. Багатючий джерельний матеріал та результати його аналізу змусили відійти від суто військово-історичної тематики й переглянути свої пріоритети в пізнанні минувшини, які раніше підпорядковувались тим чи іншим схемам націєтворення (військове будівництво якраз чітко вписувалося у відповідний суспільно-політичний процес одержавлення самодостатньої нації).

Новим пріоритетом стало намагання виявити зміст військових традицій української козацької спільноти, сформованих під впливом різноманітних факторів, а це обумовило першорядну потребу визначення засад військового способу життя козацької верстви в його колективному та індивідуальному вимірі. Поряд із цим, вагому роль відіграло також прагнення зрозуміти тенденції й сенс трансформування військово-козацької спадщини в середовищі її носіїв.

Отож, мої наукові зацікавлення відтепер зосередились на межі військово-історичної та соціокультурної проблематики, яка більше співвідносилася з розумінням потреби досліджувати не форми військово-організаційних структур та їх компонентів і не лише якісь конкретні бойові операції, а буття військової людини й відповідної спільноти, і не обов'язково лише у зв'язку з процесом націєтворення.

Після багаторічної роботи було окреслено основний зміст українських військово-козацьких традицій, збережений та трансформований відповідно до нових реалій історичного буття в Кубанському козацькому війську. Виявилось, що лише завдяки воєнізованому стилю життя козацької спільноти, який стимулювався як самим козацьким середовищем, так і бюрократичною системою Російської імперії, відповідні цінності зберігалися й розвивалися до початку 20-х рр. ХХ ст.⁹ Все це

⁹ В. Задунайський. *Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.* Донецьк 2006, с. 126-128.

приводило як до певного нівелювання й уніфікації згаданих цінностей, так і до їх постійного відтворення та часткової трансформації. Такі висновки вимагали змістовно переглянути не тільки традиційну для сучасної української історіографії суто негативну оцінку впливів Російської імперії на українську козацьку спільноту, але й погляди щодо збереження основ військово-козацької спадщини в середовищі колишніх козаків Гетьманщини, Слобожанщини та Запоріжжя, які зазнали декларації ще наприкінці XVIII ст. й надалі втратили основний зміст військово-козацького способу життя.

Варто зазначити, що завдяки ретельному вивченню джерел виявлено не лише величезний пласт невідомих науковому загалу фактів щодо військового буття козаків напередодні Першої світової війни, але й оприлюднено цікаві факти запозичення як російськими, так і польськими кавалерійськими формуваннями деяких досягнень козацького військового мистецтва. Виявились і помилкові або спрощені уявлення щодо прийомів козацького тактичного мистецтва (зокрема тактичного прийому «лава»), які побутували у вітчизняній та зарубіжній історіографії.

Окремо слід наголосити на тому, що вдалося визначити й змістове наповнення козацького бойового мистецтва. Воно полягало у володінні холодною зброєю (для кіннотників – шашкою й пікою, для кубанських козаків – шашкою і кинджалом, а для кубанських пластунів – багнетом і кинджалом), що було важливою складовою військово-козацьких традицій і мало суто військово-прикладний характер¹⁰. Це відкриття для мене було особливо цінним, бо не лише забезпечило науковий авторитет, а й підтвердило автентичність моїх підходів до відродження та поширення основ козацького бойового фехтування.

Інакше кажучи, моє розуміння сутності козацького бойового мистецтва, сформоване завдяки тривалому ознайомленню з козацькою спадщиною та інтуїтивному відтворенню деяких його елементів, було підтвержене як змістом, так і висновками докторської дисертації. Наголошу, що все це відбулося всупереч масовому захопленню сучасних ініціаторів відродження козацьких бойових мистецтв рукопашним боем, що постулювався як вітчизняний аналог східних однокорств, а не реконструювався на основі текстів та усних переказів з козацької спадщини або вивчення бойових прийомів від живих козаків – носіїв відповідного

¹⁰ В. Задунайський. *Володіння холодною зброєю у військових формуваннях України, Росії та Польщі (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.)*. Донецьк 2008, с. 35-36.

мистецтва¹¹. На відміну від інших активістів відродження козацьких бойових мистецтв, яким бракувало необхідних наукових навичок та фахової історичної підготовки, мені таки вдалося завдяки науковому пошукові та аналізу історичного розвитку української козацької спільноти уникнути помилкового тлумачення козацького бойового мистецтва як бою голірuch.

Особисто для мене дуже важливими виявились і результати аналізу спроб відродження козацьких військових традицій як в умовах Революції 1917–1921 рр., так і під час Другої світової війни. Переконливі факти доводили штучний характер багатьох спроб використати козацьку тематику (мається на увазі використання формальних ознак козацькості у вигляді уніформи, термінології тощо) у військових формуваннях УНР, Української Держави, ЗУНР, ОУН, Радянської Росії чи III Рейху, але також і певну логічність та слухність окремих заходів.

Навіть більше, стала очевидною й суперечливість прагнення як певної частини політикуму, так і суспільства загалом апелювати до козацької спадщини (насамперед до ментальних стереотипів) з огляду на її вагомість для історичної пам'яті значної частини української нації. Доводиться визнати й те, що результати дослідження сучасного громадського руху з відродження козацьких традицій в Україні не дають підстав говорити про його успішність. Замість опертя на прийнятні традиції та намагання їх трансформувати згідно з сучасними реаліями життя спостерігається паразитування частини «козацьких» діячів на відповідних проявах спільної історичної пам'яті українців або елементарне невігластво щодо змісту військово-козацької спадщини.

Науковий аналіз ситуації в царині відродження військово-козацької спадщини дав змогу виявити реальні перспективи цього явища і намітити адекватні заходи для його реалізації. Визначено потребу поширення системи козацько-земляцьких осередків, де могли б спілкуватися й співпрацювати усі зацікавлені козацькою тематикою, та клубів історичного козацького бойового мистецтва, які сприяли б згуртуванню прихильників відродження та популяризації його автентичних стилів.

До речі, досвід наукового дослідження як козацьких традицій, так і сучасного козацького руху дозволив мені уникнути надмірної емоційності в оцінках зазначеного процесу й аналізувати його реальний зміст з погляду вченого, а не лише колишнього активного учасника.

¹¹ Див. найприкметніші роботи цього напрямку: В. Пилат. *Бойовий Гопак*. Львів 1994, 281 с.; О. Притула. *Українське бойове мистецтво Спас*. Запоріжжя 2000, 60 с.; М. Величкович, Л. Мартинюк. *Український рукопаш гопак. Навчальний посібник*. Львів 2003, 146 с.

Взагалі, процес підготовки й захисту докторської дисертації та подальше усвідомлення його результатів суттєво змінили мене як науковця-дослідника, котрий не лише збагатився фактологічно й теоретично, але й під час різноманітних практичних презентацій свого наукового доробку встановив наукові контакти з багатьма вітчизняними й зарубіжними вченими.

Для мене чи не найважливішим наслідком цієї дослідницької траєкторії стало усвідомлення особистої наукової унікальності у специфічній галузі історичної козацької тематики (мається на увазі поєднання суто військової та соціокультурної проблематики).

Чому?

Тому, що я вперше визначив сутність військово-козацької спадщини попередні новітніх часів і до того ж, окрім теоретичного обґрунтування, запропонував практичні рекомендації щодо реконструкції та поширення історичного козацького бойового мистецтва як визначальної складової цієї спадщини. Все це підтверджено багаторічною діяльністю в царині відродження козацьких традицій. Вважаю такий підхід новаторським як для вітчизняної, так і зарубіжної історіографії.

Наголошу й на тому, що саме тоді й завершилося поєднання тематики моїх наукових досліджень з пріоритетами як повсякденного життя, так і громадсько-козацької та спортивно-козацької діяльності. Відтоді вже не існувало поділу чи протистояння між різними складовими мого буття, а натомість утворився своєрідний комплекс ціннісних пріоритетів та механізмів їх реалізації, що для мене є вкрай важливим.

Крім того, як сам процес дослідження, так і його результати сприяли не лише поступовому переосмисленню історії козацьких формувань у кінці XIX–XX ст., але й розумінню потреби ретельніше досліджувати зміст і характерні риси ментальності військово-козацької спільноти та долі конкретних особистостей. Нові знання змінювали й звичне трактування етнокультурної окремішності козацької спільноти й її представників, а це провадило до адекватного переосмислення й загальних підходів до цінностей національного буття.

Спочатку я відчував, а згодом і усвідомив усю багатомірність і складність цінностей людського життя та буття певної спільноти, що не вкладались у спрощені схеми поділу на «свій-чужий». Яскравим прикладом такої неоднозначності була доля генерала Павла Хелмицького, яку я спорадично досліджував упродовж 8 років (спочатку віднайшов цікаві факти, потім допрацював деякі аспекти його життєвого шляху, а врешті здійснив комплексний аналіз пріоритетів буття цієї непересічної

особистості)¹². Цей генерал після багатолітнього перебування на різноманітних командних посадах у Кубанському козацькому війську настільки «зжився» з козацькими військовими цінностями, що на старості літ вступив до Кубанського козацтва, а причиною цього була щира повага до військових пріоритетів буття козацької спільноти.

То ким же був Павло Людвигович Хелмицький – польським шляхтичем, російським генералом чи кубанським козаком?

Він був одночасно і одним, і другим, і третім, бо віддав перевагу військово-козацьким цінностям, що споріднювались у його світогляді з близькими цінностями польського воїна-шляхтича та бойового російського генерала. Інакше кажучи, маємо яскравий приклад множинності особистих ідентичностей та їх конструювання в ході певного історичного процесу. На перший погляд, ідеться про складний симбіоз. На рівні дослідження особистостей стереотипне протиставлення цих іпостасей не таке явне, як нам може видаватися з огляду на стереотипне уявлення про протистояння польської шляхти – українських козаків – російських генералів.

«Часи змінюються, і ми змінюємося разом із ними». Ця сентенція надзвичайно слухна й дає досить просте, але водночас і змістовне пояснення закономірностей історичного розвитку і потреби знову й знову аналізувати минуле з урахуванням нових досягнень наукової думки. При цьому логічно стає й потреба переосмислення (на підставі нових джерел, методів дослідження чи нових ціннісних орієнтирів у науково-пізнавальній діяльності) усталених уявлень не лише про глобальне історичне минуле, але й про минуле конкретно-індивідуальне, без якого втрачається сенс узагальненого буття як у минулому, так і в майбутньому.

Щось подібне обумовило й моє прагнення навести лад в історії свого роду задля адекватнішого розуміння зв'язку між особистістю, родиною, спільнотою, нацією і світом. Тим більше, що досвід вивчення складних перипетій долі тих чи інших військових діячів (хоча б того ж Павла Хелмицького) дав не лише цікаві результати для суто наукового пізнання, але й засвідчив складність і незвичність розвитку як долі особистості, так і її світогляду.

¹² В. Задунайський. *Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків в кінці XIX – на початку XX ст.*, с. 76; його ж: *Włączenie polaków do Wojska Kozaków Kubańskich (na przykładzie szeregowca F. Żołądka oraz generała P. Hełmickiego) // Międzynarodowa konferencja naukowa «Wybitni działacze wychodźstwa polskiego i emigracji w XIX–XX wieku».* Organizowana przez Instytut Wschodni UAM w Poznaniu 18-19.X.2012 (в редакції).

Ці пошуки співвідносилися з моїми дослідженнями в багатьох вітчизняних і зарубіжних (польських та російських) архівах. Їх результати дозволили, з одного боку, підтвердити базисний зміст родинних переказів, а з іншого, відкинути штучні нашарування у вигляді домислів.

Тут виявилася цікава закономірність: оті домисли з'явилися за моєї пам'яті (наприкінці навчання у школі – на початку студентських років), у тому числі й за моєї участі, коли брак наукового знання та джерел надолужувався некритичними припущеннями, які не тільки відповідали певним прагненням чи зацікавленням, але й залежали від ознайомлення лише зі спрощеними схемами історичного розвитку. До речі, такі помилки робили не носії переказів, а їх інтерпретатори (найчастіше це стосувалося хронології подій та їхньої регіональної локалізації).

Хочу наголосити, що набутий досвід аналізу усних переказів був досить цінним. Він не лише довів потребу критично ставитися до цього виду джерел, але й засвідчив їх важливість для наукового пошуку. Для мене особисто ця робота була дуже важлива ще й з погляду наукового підтвердження первинних уявлень про витоки та історію роду. При цьому мені вдалося водночас і дотриматися наукової методології, і шанобливо потрактувати пам'ять предків, яка відіграла важливу роль в обранні фаху історика.

Ведучи мову про взаємовпливи наукового пізнання та інших сторін буття, варто наголосити й на моїй спробі запропонувати власний досвід такого поєднання. Мається на увазі використання результатів науково-дослідницької діяльності на практиці. Йдеться про розробку і впровадження теоретично-практичного курсу «Історія козацтва: військовий аспект», у якому крім суто теоретичного вивчення відповідної проблематики передбачається практичне відтворення деяких навичок козацького бойового мистецтва (фехтування холодною козацькою зброєю) та реконструкція й трансформація відповідних традицій (цьому, зокрема, слугує й моя методична розробка «Посібник-настанова з козацького бойового мистецтва»)¹³.

Поряд із цим, результати наукового дослідження військової спадщини козацької спільноти сприяли створенню системи спортивно-козацького вишколу, що має характер певної трансформації військово-прикладного козацького бойового мистецтва у спортивно-прикладний

¹³ В. Задунайський. *Посібник-настанова з козацького бойового мистецтва*, част. 1. Донецьк 2008, 64 с.; його ж: *Методичний посібник з навчальної дисципліни «Історія Українського Козацтва» для студентів II курсу денної форми навчання спеціальності «Історія»*. Донецьк 2010, 70 с.

аналог. Певну увагу спрямовано й на поширення знань про козацьку минувшину серед учасників громадського козацького руху в сучасній Україні та за кордоном¹⁴.

До речі, опрацювання віднайдених у вітчизняних та зарубіжних архівних установах специфічних джерел (військових статутів, спеціальних настанов тощо), в яких містилась інформація про засади підготовки військовослужбовців та формування основ своєрідного індивідуального бойового мистецтва, не лише сприяло усвідомленню сутності бойового мистецтва, але й спонукало мене переосмислити змістове наповнення прийомів козацького бою. Зокрема, вдалося виявити універсальні принципи та засади формування й розвитку цього мистецтва.

Хочу підкреслити, що такий універсалізм не лише не заперечував самобутності власне українського козацького бойового мистецтва, а й підтверджував логічність його виникнення і закономірність формування його характерних рис. Усе це стосується й інших бойових мистецтв, що творилися відповідними спільнотами в тих чи інших країнах.

Для мене все вищезазначене – це реальність, яку вдалося реконструювати завдяки тривалому вивченню військово-історичної проблематики, що поступово набула певних соціокультурних ознак і дедалі частіше поєднує макро- й мікроісторичні сюжети. Таке трактування сутності історичного процесу допомагає адекватніше розуміти сенс як особистого, так і суспільного буття в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, а це і є «жива» історія. Вважаю, що такі пріоритети дослідження й розуміння змісту історичного буття можуть мати перспективу в сучасній історіографії.

Окремо слід підкреслити, що результати наукового пізнання стали для мене й основою інтелектуального, психологічного та фізичного самовдосконалення, яке є не лише реальністю сьогодення, але й може стати підмурівком для самореалізації в майбутньому. Отже, через пізнання минулого цілком можна змінювати й розвивати себе самого.

¹⁴ В. Задунайський. *Молодіжний козацько-просвітницький рух на Донеччині*, с. 190-192.

Vadym Zadunaysky

KNOWLEDGE OF THE PAST AS A WAY TO PERSONAL FULFILLMENT

An interest in the tragic and heroic destiny of his ancestors led the author to embrace the vocation of a military historian and to engage actively in the movement for the revival of Cossack traditions. His long-time research in the field of Cossack history helped him to master some elements of Cossack martial arts that allowed him to demonstrate – from the perspective of both science and sports and arts– the unique qualities of the Cossack military heritage and to attract the youth to its study. Attempts to analyze not only the Cossack community but also particular historical personalities led to a better understanding of the essence of history. All in all, his personal experience proves that in the process of exploring the past one can change and improve both oneself and one's milieu.

Keywords: history, family, past, Cossack heritage, martial arts, identity, imagined communities, knowledge, universalism, self-fulfillment.